

УДК 631.11

Щурик М.В. д.е.н., професор

Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

Тодорюк С.І. к.е.н., асистент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ГЕНЕЗА СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК КЛЮЧОВА ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Рушійною силою, що забезпечує успішний соціально-економічний розвиток кожної країни є соціальний капітал. Без безпосередньої участі людини суспільно відтворювальний процес неможливий, попри задіяність у ньому новітніх досягнень науки і техніки, запровадження сучасних технологій, інновацій тощо. В статті авторами досліджуються процеси задіяності, відтворення та участі соціального капіталу в соціально-економічному розвитку України. Особливе місце відведено мотивації соціуму до праці, атрофованим цінностям світосприйняття. Зазначено, що каталізатором забезпечення успішного розвитку країни, макрорегіонів і регіонів є довіра в суспільстві. Нині в Україні немає достатньої довіри між владними структурами і соціальним капіталом. Значне місце в дослідженні відведено цінностям пересічних громадян, олігархату. Йдеться про гроші, шляхи їх генези.

Якісною характеристикою, показниками, що віддзеркалюють якість соціального капіталу є інтелект громадян, інтелектуальний капітал, який був, є і буде рушійною силою соціально-економічного розвитку любой країни. В Україні діючі засади його формування, розвитку не є достатньо сформованими. Чинна влада не приділяє незалежної уваги для його утвердження та формування як ключового чинника соціально-економічного розвитку. Вітчизняні бізнесові й провладні структури ігноруються вітчизняним інтелектуальним капіталом і віддають перевагу новачкам, які генеруються за межами нашої країни.

Авторами зазначається, що генеза та використання інтелектуального капіталу гальмується освітніми та навчальними закладами, Міністерством освіти та науки України про що засвідчує щорічна зміна навчальних програм, розширення контингенту осіб для проведення ЗНО як засобу боротьби з корупцією. Критично оцінюється інтенсифікація еміграції випускників шкіл, вишів, здібної молоді, молодих учених в країни ЄС, що в кінцевому рахунку призводять до деградації соціального капіталу, недовикористання найбільш цінної компоненти національного багатства, зменшення населення української держави, загрози втрати державності.

Аналізується надзвичайно мізерне фінансування державою науки, наукових досліджень. Витрати в Україні на проведення науково-дослідних робіт є одними з найменших в світі. Означене стосується також і оплати праці вчених, які працюють у вишах. Вона в разі є меншою в порівнянні з радянським періодом та матеріальною винагородою, що нині одержують вчені в країнах ЄС. В роботі пропонується відмовитись від алгоритму організації оплати праці науковців, який нині тісно прив'язаний до засад, які використовують для матеріальної винагороди вчителів шкіл, профтехучилищ тощо.

Значну увагу авторами статті приділено дослідженню проблем збереження й охорони соціального капіталу, зокрема діяльності закладів охорони здоров'я, освіти, культури й мистецтва, морально-духовному вихованню найбільш мобільної частини соціального капіталу – молоді.

Ключові слова: народ, капітал, соціум, демографія, інтелект, міграція незалежність.

Shchuryk M., Todoriuk S.

MAINTENANCE AND GENESIS OF SOCIAL CAPITAL AS A KEY PRINCIPLE OF THE NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

Social capital is the driving force behind the successful social and economic development of every country. Social reproduction process is impossible without the direct participation of a human being, despite the application of the latest advances in science and technology, the introduction of modern technologies and innovations, etc. The authors study the processes of involvement, reproduction and participation of the social capital in the socio-economic development of Ukraine. A special emphasis is given to the motivation of society to work, the atrophied values of world perception. It is noted that trust in the society is a catalyst for ensuring successful development of the country, macro regions and regions. Currently, there is not enough trust between authority structures and social capital in Ukraine. A significant place in the study is devoted to the values of ordinary citizens, the oligarchy. It deals with money, the ways of their genesis.

Qualitative characteristics, indicators that reflect the quality of social capital are the intelligence of citizens, intellectual capital, which has been and will be the driving force of socio-economic development of any country. The existing principles of its formation and development in Ukraine are not sufficiently formed. The current government does not pay careful attention to its approval and formation as a key factor in socio-economic

development. Domestic business and government structures are ignored by domestic intellectual capital and they prefer innovations that are generated outside our country.

The authors state that the genesis and use of intellectual capital is hampered by educational and academic institutions, the Ministry of Education and Science of Ukraine, as evidenced by the annual change in the curriculum, the expansion of the contingent of people for conducting External Independent Evaluation as a means of combating corruption. There being critically evaluated the intensification of the emigration to the EU countries among graduates from schools, universities, gifted young people, young scientists, which ultimately leads to the degradation of social capital, under-use of the most valuable component of national wealth, a decrease in the population of the Ukrainian state as well as the threat to lose statehood and sovereignty.

There being analyzed an extremely low financing of science and scientific research by the state. In Ukraine expenditures on conducting research work are among the lowest in the world. This also concerns the salaries of scientists working at universities. It is several times less than during the Soviet period and in comparison with the material rewards that scientists receive in the EU. The article proposes to give up the algorithm of the arrangement scientists labour payment, which is now closely bound to the principles used for the material remuneration of teachers of schools, vocational schools, etc.

The authors pay much attention to the problem of the maintenance and protection of social capital, in particular the activities of health care institutions, education, culture and art, and the moral and spiritual education and upbringing of youth, the most mobile part of social capital.

Key words: people, capital, socium, demography, intellect, migration, independence.

Щурик М.В., Тодорюк С.И.

СБЕРЕЖЕНИЕ И ГЕНЕЗА СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА КАК КЛЮЧЕВОЕ ПРЕДУСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Движущей силой, которая обеспечивает успешное социально-экономическое развитие каждой страны есть социальный капитал. Без непосредственного участия человека общественный воспроизводственный процесс невозможен, несмотря на задействование в нем новейших достижений науки и техники, внедрение современных технологий, инноваций и тому подобное. В статье авторами исследуются процессы задеяности, воспроизводства и участия социального капитала в социально-экономическом развитии Украины. Особое место отведено мотивации социума к труду, атрофированным ценностям мировосприятия.

Подчеркнуто, что катализатором обеспечения успешного развития страны, макрорегионов и регионов является доверие в обществе. Ныне в Украине нет достаточного доверия между властными структурами и социальным капиталом.

Значительное место в статье отведено ценностям рядовых граждан, олигархату. Прежде всего это касается денег, путей их генезы. Качественной характеристикой, показателями, которые отражают качество социального капитала является интеллект граждан, интеллектуальный капитал, который был, есть и будет движущей силой социально-экономического развития любой страны. В Украине действующие засады его формирования, развития не являются достаточно сформированными. Действующая власть не уделяет надлежащего внимания для его утверждения и формирования как ключевого фактора социально-экономического развития.

Отечественные бизнесовые и провластные структуры игнорируются отечественным интеллектуальным капиталом и предпочитают новации, которые генерируются за пределами нашей страны.

Авторами отмечается, что генезис и использование интеллектуального капитала тормозятся образовательными и учебными заведениями, Министерством образования и науки Украины о чем свидетельствует ежегодное изменение учебных программ, расширение контингента лиц для проведения ВНО, как средства борьбы с коррупцией. Критически оценивается интенсификация эмиграции выпускников школ, вузов, способной молодежи, молодых ученых в страны ЕС, что в конечном итоге приводит к деградации социального капитала, потери наиболее ценной компоненты национального богатства, уменьшения численности населения украинского государства угроз, потери государственности.

Анализируется чрезвычайно мизерное финансирование государством науки, научных исследований. Расходы в Украине на проведение научно-исследовательских работ являются одними из самых малых в мире. Указанное касается также и оплата труда ученых, работающих в вузах. Она в разы меньше по сравнению с советским периодом и материальным вознаграждением, которое сейчас получают ученые в странах ЕС. В работе предлагается отказаться от алгоритма организации оплаты труда ученых, которые используют для организации заработной платы учителей школ, профтехучилищ и тому подобное.

Значительное внимание авторами статьи уделено исследованию проблем сбережения и охраны социального капитала, в частности деятельности институтов здравоохранения, образования, культуры и искусства, духовному воспитанию наиболее мобильной части социального капитала – молодежи.

Ключевые слова: народ, капитал, социум, демография, интеллект, миграция, независимость.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Запровадження нових засад соціально-економічного розвитку, війна на Сході держави, недооцінка ролі соціального капіталу призвели до загрозливого зменшення чисельності населення, падіння народжуваності та зростання смертності, масової еміграції молоді, особливо її інтелектуальної частини за межі країни, та поставили під загрозу існування України як держави.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Успішність, ефективність соціально-економічного розвитку будь-якої країни, передусім залежить від участі в цьому процесі соціуму. Саме людина є тією головною продуктивною силою, котра здатна забезпечити вирішення тих чи інших завдань, проблем як на внутрішньому так і на зовнішньому економічних ринках зберегти й охоронити природно-ресурсний потенціал, екологію, добитись належного рівня життя тощо.

Дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, практиків засвідчують, що в Україні діючі засади соціально-економічного розвитку недооцінюють соціальний капітал, простого пересічного громадянина, робітника, державного службовця, осіб які зайняті в сфері обслуговування, медицині, інших сферах національної економіки. Про це переконливо засвідчує величезна полярність доходів, низький рівень життя абсолютної більшості населення та величезні статки групи соціуму, котру називають олігархами. Жодна із систем, у якій більшість населення перебувають в економічно несприятливих умовах і стоять на межі соціального «маргінесу», а вузькі групи, що називаються «елітами», водночас купаються у надмірному багатстві, немає перед собою перспективного майбутнього [1, с.15]. Разюча асиметричність у доходах бідних верств населення й відносно невеликої купки багатіїв не сприяють розвитку суспільства, держави та часто призводять до антагоністичних суперечностей. Означене потребує організації державою соціального захисту людини. Саме відносини людини й суспільства визначають ступінь розвитку держави, рівень її демократизації й добробуту, оскільки розвиток людини як економічного суб'єкта зумовлюється еволюцією всієї економічної й фінансової теорії, а розвиток цивілізації є розвитком людини та її потреб [2].

Розвиток держави, людини тісно корелює з поняттям соціальний, інтелектуальний капітал, моделлю соціально-економічного розвитку. Остання, на думку окремих вчених не відповідає запитам абсолютної більшості соціуму. Уповільнення економічного зростання, порушення нормального функціонування фінансових і ресурсних ринків, зростаюче безробіття, дестабілізація сектору державних фінансів та накопичення соціальних проблем, що спостерігається у світових масштабах, усе це свідчить про вичерпність соціально-економічного розвитку [3, с.7]. Таким чином, деструктивні використання соціального капіталу в Україні зумовлені діючою нині моделлю розвитку державної політики, котра не відповідає загально людським цінностям.

Аналіз, досліджень науковців засвідчує, що спільним для усіх них при визначенні поняття «соціальний капітал» є людина, групи працюючих, взаємовідносини між індивідами в процесі діяльності.

Ф. Фукуяма розглядає соціальний капітал як набір неформальних цінностей і норм, які поділяються членами групи та роблять можливою співпрацю всередині цієї групи [4, с.30]. Патнем Г.Д., Леонард Р., Нанетт Р.Й. у науковій праці: «Творення демократії і традиції громадянської активності в сучасній Італії» зазначають, що це здатність соціальних груп до колективних дій заради досягнення спільної мети [5, с.34]. Таким чином, відомі в світі науковці ідентифікують «соціальний капітал» з відносинами, що виникають між групами людей, їх активністю, державними правовими інститутами.

В. Онищенко вбачає в розумінні соціального капіталу домінанту розвитку країни, активність громадян, якість життя. В загальному розумінні соціальний капітал

суспільства – це здатність суспільства розширено відтворювати власні соціальні відносини у контексті прогресивного зростання якості життя громадян: чим вищою є динаміка її зростання; тим вищим є рівень соціального капіталу та ефективність його реалізації [6, с.30].

На нашу думку «соціальний капітал» доцільно досліджувати поєднуючи дві найважливіші його характеристики: кількісну та якісну. Йдеться про те, що відносини що склалися в суспільстві є похідними від кількості та якості соціального капіталу. Кожна з цих складових піддається виміру. Очевидно, що саме від кількості й якості соціального капіталу залежить соціально-економічний, культурний, правовий, політичний, морально-етичний розвиток держави, суспільства, кожного індивіда. Саме тому слід погодитись з В. Геєцем, що сьогодні розвиток у тріаді «суспільство-державо-економіка» залежить від соціального капіталу, від того чи буде він здатен вивести на шлях зростання і країну, і її економіку [7, с.4].

Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців засвідчують, що в Україні за роки проголошення незалежності не сформовано та не усвідомлено потребу розробки концепції генези, збереження соціального капіталу. Соціально-економічні завдання нині здебільшого вирішуються завдяки використанню грошового, позикового капіталу. Незважаючи на численні пропозиції науковців підняти роль і місце соціального капіталу як каталізатора розвитку країни, економіки, підвищення рівня життя українського народу можновладці ігнорують цією сентенцією. Саме цим пояснюється, що здобутки, досягнення, що продукуються в Україні нині в абсолютній своїй більшості не приймаються до уваги, про що переконливо засвідчує різка асиметричність добробуту населення. При цьому кінцевою метою діяльності сфер національної економіки залишаються гроші, надприбутки, що зумовило моральну деградацію суспільства, домінування атрофованих цінностей, масовий відтік населення, особливо молоді, інтелектуального капіталу за межі України. З кожним роком кількість населення в Україні стабільно зменшується, а смертність у два рази перевищує народжуваність. Ці та інші чинники переконливо доводять про потребу формування державою нової політики у якій вирішальна роль має бути відведена соціальному капіталу.

Цілі статті. Дослідити основні чинники, що впливають на функціонування соціального капіталу в Україні. Довести, що альтернативи участі його в процесах побудови й розвитку національної економіки держави немає.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поглиблення соціально-економічної кризи в Україні, соціальне розшарування суспільства, корумпованість, бездіяльність окремих державних чиновників, ріст загального незадоволення процесами розвитку національної економіки засвідчують про потребу пошуку причин, які гальмують розвиток країни. Ключовою із них, як засвідчують результати нашого дослідження є недооцінка соціальних передумов, соціального капіталу. Йдеться про присутність в процесах розвитку країни таких чинників, які роблять соціум індіферентним до стану національної економіки та призводять до зростання невдоволення абсолютною більшістю населення діями провладних структур усіх рівнів. В країні не досягнуто взаєморозуміння між владою та населенням. Причому розрив між цими інститутами постійно зростає, оскільки правляча верхівка часто приймає рішення, які йдуть всупереч громадськості, що засвідчує про недооцінку владою соціального капіталу. Слушною по цьому, на наше переконання є думка відомого державного діяча, науковця Японії Ф. Фукуяма. Він переконує, що успіх «самореалізації конкретного суспільства залежить не від ринкових принципів і не від відданості традиціям, а від рівня довіри, що склалася в суспільстві. [8, с.127].

Довіра на наше переконання є тим ключем, який здатний сформувати адекватні соціальні відносини в суспільстві, котрі не лише каталізують соціально-економічний

розвиток держави, а й переконають соціум, що державна влада, чиновники віддані ідеалу української держави, працюють на державу, народ, а не на забезпечення власних меркантильних інтересів, власне збагачення, порушуючи при цьому чинне вітчизняне законодавство. Довіра впливає:

- 1) на рівень трансакційних витрат у суспільстві. Чим вищою є довіра, тим меншими є витрати (теорема Коуза), при цьому суспільні інституції працюють ефективно;
- 2) на розв'язання проблем «безбілетника» та її наслідків;
- 3) на розвиток приватної власності та бізнесу;
- 4) на інші характеристики[6].

Ретроспективні дослідження довіри в суспільстві, зокрема між владою всіх рівнів і соціумом на мікро- мезо- та макрорівнях засвідчують, що в Україні її не було і немає. Як правило, довіра між ними носила і продовжує носити спонтанний, кон'юнктурний, рефлекторний характер в процесах, пов'язаних із розв'язанням політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших важливих напрямів взаємозв'язку в якому приймає участь провладний інститут, політик, чиновник і громадянське суспільство.

Складність полягає у тому, що довіра як ключовий чинник соціально-економічного розвитку української держави між державними, політичними чиновниками з однієї сторони і народом формується, як правило в передвиборний період. Йдеться про те, що тоді особи, які прагнуть потрапити в провладні управлінські структури обіцяють виборцям після їх обрання в той чи інший провладний орган забезпечити виконання вимог, практично всіх запитів громадян. При цьому ними часто використовуються найвитонченіші технології обману, підкуп громадян, різного роду піар з метою досягнення власних інтересів, задоволення політичних амбіцій. Досягнувши «бажаного» більшість із них втрачають довіру в суспільстві. Означена вакханалія триває практично за всі роки проголошення незалежності України.

Складність при цьому полягає також у тому, що діючі організаційно-політичні вакханалії, перманентно обманювання абсолютної більшості населення руйнує соціальну сферу, унеможлиблює формування та збереження соціального капіталу, котрий би рухав країну вперед, покращував рівень життя усього соціуму.

Чинні засади відтворення соціального капіталу, неадекватна політика держави призвела до того, що в Україні сформувався «олігархічний дикий капіталізм», з жорстокою соціальною поляризацією, масштабною бідністю, причому бідністю навіть працюючого населення, зруйнованою соціальною сферою, повсюдною корупцією та деформованою моральністю [9, с.11].

Аналіз засвідчує, що однією з причин, яка гальмує в Україні спробу зробити соціальний капітал, громадян домінантою соціально економічного розвитку держави є атрофоване світосприйняття цінностей, які відрізняються в різних соціально-економічних групах. Для найбільш чисельної групи громадян завдання, мета участі в суспільному відтворювальному процесі полягає в прагненні вижити в суспільстві. Титуальною цінністю найбільш багаті частини населення (олігархату) є гроші. Саме гроші, їх фетишизація слугують метою, сенсом життя цієї групи соціуму. Заради грошей, надмірного збагачення ними задіюються найрізноматінтіші засоби досягнення мети: влада, обман, насильство, вбивство, крадіжки, наркотики, аморальність, продажність тощо. Інакше кажучи інтереси цих двох груп громадян діаметрально протилежні, асиметричні. Означене з усією очевидністю засвідчує, що в суспільному вимірі економічний результат в окремій країні, навіть багатій, не гарантує досягнення єдності інтересів як у суспільстві, так і в економіці, і в державі, оскільки, наприклад у США статистичні показники відносно насильства, депресії, наркоманії, розлучень, злочинності свідчать про те, що хоча це суспільство і є найбагатшим в історії, воно можливо, і одне з найменш щасливих[10].

Таким чином суспільні інтереси не мають єдності не лише у країнах, які знаходяться на початковому етапі державотворення, а й у державах, які здається досягнули вершин в своєму розвитку. В той же час суспільний інтерес слугує найбільш могутньою домінантою соціально-економічного розвитку в якій ключовим фактором є соціальний капітал. Де немає спільних інтересів, там не може бути єдності мети, не кажучи вже про єдність дій [11, с.13] зазначається Ф.Енгельсом.

В структурі соціального капіталу вагоме місце належить інтелектуальному капіталу, котрий у абсолютній більшості високо розвинутих держав забезпечує поступальний соціально-економічний розвиток країни, суспільства, індивіда тощо.

Дослідження засвідчують, що задіяність цієї складової соціального капіталу забезпечується завдяки максимальній участі його в суспільному відтворювальному процесі, використовуючи при цьому інформацію, знання розум, мудрість тощо.

Інституціями інформаційної забезпеченості інтелектуального людського капіталу слугують: освіта, наука, сучасні знання, креативність тощо. Вони є тими чинниками, котрі примножують розумові потенції та забезпечують його реалізацію, постають катализатором руху вперед. Про значущість інтелектуального капіталу, потребу його задіяності в процесах державотворення засвідчує проведення численних наукових зібрань з участю провладних і господарських чинів, публікації наукових статей і монографій, наукові конференції. Всі учасники, що задіяні в цих зібраннях прекрасно розуміють й усвідомлюють, що ключем до подолання соціально-економічної кризи, репресивності соціального капіталу в Україні було, є, і буде залучення до цього процесу інтелектуального капіталу. Однак усвідомлювати цю потребу державним чиновником це одне, а діяти практично – друге, про що переконливо засвідчує офіційна державна статистика. Частка інтелектуального капіталу у вартості підприємств у країнах Західної Європи сягає 50-68%, а у нас – аж 1%.

Досвід країн ЄС засвідчує, що відтворення інтелектуального капіталу відповідно до вимог сучасності залежить від моделі економіки. В Україні, як зазначається вище сформувалась і уже тривалий час функціонує олігархічна модель. Основним її недоліком є вкрай низький рівень інноваційної (поза соціальної) складової зростання. Як свідчать численні дослідження в останні 20 років попит на інновації з боку українських підприємств залишається надто низькими, він не відповідає потребам сталого економічного розвитку, і цю тенденцію не змогли переломити навіть кризові явища [12, с.13].

Утворився своєрідний розрив між споживанням і продукуванням вітчизняних інноваційних продуктів, що негативно впливає на процеси розвитку наукових інституцій. Відсутність замовлень на інновації вітчизняних наукових установ призводить до їх закриття, скорочення та міграцію наукових кадрів за межі нашої країни. Це при тому, що абсолютна більшість українських інновацій за своїми аналогами часто є небагато дешевшими та продуктивнішими.

Потреба в інноваціях на багатьох підприємствах, особливо приватної форми власності забезпечується за рахунок імпорту інноваційного продукту з-за меж України. Складається враження, що вітчизняні підприємці не довіряють (відносини довіри) українським науковим інституціям і продовжують віддавати перевагу імпорту новацій.

В Україні, як відомо поряд з приватними функціонують також державні, комунальні, спільні державно-приватні підприємства, котрі на наше переконання повинні віддавати перевагу товарам, які генеруються вітчизняним інтелектуальним капіталом в українських наукових інституціях.

В деякій мірі, особливо в зв'язку з війною на окупованих територіях участь вітчизняних науковців у процесах розробки новітнього озброєння зросла. Але цього недостатньо, оскільки в інших сферах національної економіки (крім сфери оборони) інноваційні продукти імплементуються надзвичайно повільно та недостатньо.

Проблема генези та використання інтелектуального капіталу в Україні полягає також у тому що, в стані невизначеності вже тривалий час знаходяться освітні, навчальні

заклади практично всіх рівнів. По-перше, досить затягнувся пошук сучасної моделі навчання учнів у дошкільних і шкільних закладах. Про це переконливо засвідчує практично щорічне запровадження нових освітніх програм, подовження термінів навчання, віку дітей, які мають почати та завершувати навчання. Все це вносить хаотичність, невизначеність, невпевненість у діяльності педагогічних колективів, вчителів, дітей сьогодні й на перспективу. Це при тому, що в дошкільних і освітніх навчальних закладах України закладаються основи інтелекту, майбутнього не лише соціального а й інтелектуального капіталу. До речі в Україні не всі діти мають можливість відвідати дошкільні заклади (табл.1).

Таблиця 1

Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в
Карпатському макрорегіоні* (у відсотках до кількості дітей відповідного віку)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	53	55	57	60	55	55	55
Закарпатська	42		51	55	54	53	53
Івано-Франківська	34	50	37	38	39	40	41
Львівська	41	43	45	47	49	49	50
Чернівецька	53	55	56	58	58	57	57

*Статистичний збірник «Регіони України» 2017. Державна служба статистики України. м. Київ 2017 – с.91

Окремої наукової оцінки потребує, на наше переконання запровадження в Україні зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). До речі, з кожним роком ЗНО розширюється, вдосконалюється. В процесі ЗНО включаються вже не лише випускниками шкіл, а й учні професійно-технічних училищ, коледжів, гімназій, інших видів середніх навчальних закладів.

Потребу введення в Україні ЗНО провідники цього заходу вбачають як інструмент боротьби з корупцією, що процвітала в школах, вузах, інших навчальних закладах. Нині практично усі випускники шкіл, середніх навчальних закладів мають обов'язково проходити ЗНО за результатами котрого можуть продовжувати навчання у вишах за рахунок державного бюджету або за власний кошт.

В країні створено постійно діючі величезний чиновницький апарат, продовжує формуватися матеріально-технічна база для потреб ЗНО. Однак, на наше глибоке переконання, в соціальному розрізі запровадження зовнішнього незалежного оцінювання не забезпечило зростання знань в українській школі, вузах, усіх освітніх і наукових закладах. По-перше, учасники ЗНО слугують своєрідними заручниками боротьби з корумпованістю в державі. Наголошуємо, що діти ніякого відношення до корупції не мають. Очевидно, інструменти боротьби з корумпованістю слід було спрямувати проти педагогів і батьків, які безпосередньо задіяні в цьому процесі. ЗНО не пододало хабарництво в школах, оскільки продовжують існувати «добročинні внески» батьків на подарунки вчителям, проведення ремонтів класів, ювілеїв, випускних вечорів тощо; по-друге, зовнішнє незалежне оцінювання спричинило до значної інтенсифікації репетиторства, що знову ж таки пов'язане з величезними витратами батьків, які майже не враховуються фіскальними органами; по-третє, в абсолютній більшості репетиторами стають педагоги шкіл, які тут працюють; по-четверте, репетиторство засвідчує, що частина педагогів не має достатніх професійних знань по предметах, які вони викладають; по-п'яте, ЗНО потребує значних грошових витрат батьків для забезпечення участі в ньому дітей (постає запитання: як бути тим випускникам батьки яких не мають відповідних сум грошових коштів?); по-шосте, певна кількість випускників при підготовці до ЗНО морально, психологічно травмується навіть при тому, що в школі навчалися успішно; по-сьоме, щоби уникнути участі в ЗНО з кожним роком значна

частина випускників вітчизняних шкіл, середніх спеціальних закладів, професійно-технічних училищ виїжджає на навчання в окремі країни ЄС. Тут їм створено всі умови якісного навчання, без хабарів. Більшість із наших випускників соціально захищені країною в якій вони навчаються.

Аналіз засвідчує, що знань які вони одержали в Україні цілком достатньо для продовження навчання в Польщі, Чехії, Угорщині, Румунії, Німеччині, Італії, інших європейських країнах. Природно виникає запитання: «Для чого проводити в Україні ЗНО?».

Ретроспективні дослідження засвідчують також, що після успішного закінчення європейського вишу, близько 80% випускників залишаються на ПМЖ, оскільки мають роботу, гідну заробітну плату, соціально захищені. В той же час населення України перманентно зменшується (табл. 2).

За офіційними даними Державної служби України за січень-серпень 2018 р. населення країни зменшилось більше ніж на 150 тис. осіб. До речі, за інформацією високих проурядових чиновників щорічно з України виїжджає за її межі 1 млн. мешканців. Якщо означена негативна тенденція збережеться в найближчі 5 років, то Україна може втрати свою державність.

Складається враження, що ніхто в нашій державі не відповідає за збільшення чисельності населення, особливо молоді, дітей як першооснови соціального капіталу. В країні відсутня інституція, котра би постійно опікувалася проблемами зростання кількісного складу соціуму.

Таблиця 2

Чисельність постійного населення (за оцінкою) за статтю* (на 1 січня; осіб)

	Обидві статті						
	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	45782592	45372692	42245894	42759661	24590879	42414905	42216766
Закарпатська	1241995	1251560	1254017	1256737	1256325	1255944	1255322
Івано-Франківська	1377990	1379062	1379370	1379827	1379626	1277189	1374770
Львівська	2531247	2522332	2520066	2519429	2515804	2515657	2511238
Чернівецька	901306	904098	905443	906900	906828	905055	903636
Разом по макрорегіону	6052538	6057052	6058896	6062893	6058583	6053845	6044966

*Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2017 рік. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Відп. За випуск О.В. Бліннікова, Івано-Франківськ 2018р.

Про це переконливо засвідчує той факт, що з 2001 року, в нашій країні не проведено Всеукраїнський перепис населення. Звісно, що про ніякий соціальний захист, соціальну допомогу при цьому не можна говорити. Саме цим очевидно можна пояснити, що смертність в державі вдвічі перевищує народжуваність, що на наше переконання є одним із факторів, який засвідчує про парламентну втрату української державності. Не війна, агресія зі сторони Росії, алкоголізм, наркоманія, бездуховність і аморальність є визначниками збереження держави, а кількість населення, працюючих, дітонароджуваність визначають соціальний капітал (табл. 3).

За останні 3 роки в Карпатському макрорегіоні спостерігається стійке зменшення чисельності постійного населення. Аналогічні процеси мають місце в цілому по Україні. Основними причинами негативних демографічних деструктивів слугують зменшення народжуваності, зростання смертності та еміграція соціуму за межі країни.

Природний рух населення у 2017 році*

	Кількість новонароджених, осіб	Кількість померлих, осіб	Природний приріст, скорочення (-), осіб	Кількість зареєстрованих шлюбів, осіб	Кількість зареєстрованих розлучень, осіб
Україна	363987	574123	-210136	249522	128734
Закарпатська	14552	15077	-525	7388	2816
Івано-Франківська	13426	17306	-3880	8003	3928
Львівська	25002	32087	-7085	16028	6218
Чернівецька	9433	11216	-1783	5774	2917
Разом по макрорегіону	62413	75686	-13273	37193	15879

*Розраховано нами: Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Регіони України» 2017р. За ред. І.Є. Вернера, м. Київ, 2017р., с.31.

Дослідження переконують, що основними причинами демографічних деструктивів слугують зменшення народжуваності, зростання смертності та еміграція соціуму за межі країни. Складність полягає у тому, що значна кількість українських мігрантів купують нерухомість у Болгарії, Угорщині, Польщі, Німеччині та інших країнах, у які вони емігрують на ПМЖ.

Нині українці випередили в процесі купівлі житла в Польщі такі країни як Великобританія й Німеччина, що знову ж таки засвідчує про розширення ще одного каналу відтоку українських громадян з власної батьківщини. В Україні нині безперешкодно відкриваються іноземними країнами різноманітні агенції, представництва, які запрошують на навчання, працевлаштування, ПМЖ наших громадян. При цьому чинна влада продовжує залишатися бездіальною.

Відтік громадян, особливо інтенсифікувався в період проведення війни на сході нашої країни. Причиною зменшення кількості населення стало також введення Росією, Румунією, Угорщиною й іншими країнами Європи режиму надання спрощеного громадянства.

Наші дослідження твердо переконують, що зберегти державність України можна буде завдяки покращенню рівня життя, збільшення матеріальної винагороди, посиленні соціального захисту всіх верств населення по аналогії з європейськими країнами. Висока зарплата, соціальний захист населення, подолання корупції, усі багаті будуть платити податки до державного бюджету, ось найважливіші складові генези та збереження соціального капіталу.

Нині, на наше глибоке переконання архіважливим для України є вирішення двох завдань: перше, на порядок збільшити темпи мілітаризації країни; друге, забезпечити високу народжуваність населення. Тільки тоді Україна збережеться як міцна, високо розвинута соціально захищена й економічно багата держава.

Звісно, що досягнення бажаного потребує злагодженості, спільних дій громадян на рівні держави, регіону, населеного пункту. Імператив для успішного майбутнього країни національна злагода, яка може бути досягнута не тільки і не стільки в сесійних залах і високих кабінетах, скільки у процесі повсякденної економічної, соціальної та політичної діяльності мільйонів громадян [13, с.20].

Особлива увага має бути відведена державою проблемам відтоку інтелектуального капіталу, передусім науковців, зарплата більшості з яких є нижчою порівняно з громадянами мало кваліфікованої праці.

Очевидною є також потреба інтенсифікувати витрати з державного бюджету для проведення науково-дослідних робіт. Нині в Україні витрати на дослідження і розробки

в розрахунку на душу населення становить 30,4 дол., в країнах ЄС – 713,6 дол., і в середньому в світі 231,4 дол.

Відомо, що лівова частка інтелектуального капіталу в країні припадає на вищі навчальні заклади, науково-дослідні установи. Досить висока питома вага інтелектуального капіталу (висококваліфіковані спеціалісти, інженерні працівники) є також на окремих сучасних промислових підприємствах, будівництві, зв'язку транспорту тощо. Як правило тут інтелектуальний капітал має високу матеріальну винагороду, котра наближається до європейського рівня.

Натомість капітал вишів і науко-дослідних інститутів України знаходяться на межі виживання. Для порівняння місячна заробітна плата доктора філософії коливається в межах 4500-5000 грн. (мабуть найближчим часом буде дорівнювати мінімальній по країні), а вчитель загальноосвітньої школи в класі якого знаходяться 5-7 учнів має зарплату 6000 грн. Крім того, науковці вишів постійно перебувають у стані скорочення оскільки, кількість студентів має тенденцію до зменшення.

Розмір заробітної плати науковця нині, як і в радянський період залежить від навчального навантаження та кількості студентів. Очевидно слід відмовитись від діючої практики формування фонду заробітної плати. До речі, аналогічні критерії кількості годин при розрахунку зарплати використовуються в загальноосвітніх школах, профтехучилищах, коледжах, технікумах, гімназіях. Очевидно діючий механізм розрахунку зарплати є застарілим, недосконалим. Інтелектуальний капітал вузів має оцінюватись із обов'язковим урахуванням результатів науково-дослідницької роботи. Це аксіома, котру слід обов'язково враховувати в процесі оцінювання вартості праці науковців.

Пороком неадекватного оцінювання праці у вишах, на наше тверде переконання слід вважати зрівнялівку. Захистивши дисертацію доктор філософії, доктор наук, залежно від стажу роботи, одержує фіксований розмір зарплати. Це при тому, що окремі з них плідно працюють над винаходами, публікують монографії, наукові статті, мають аспірантів і докторантів, приймають участь у міжнародних закордонних конференціях тощо. Однак їх праця оцінюється однаково з особами, які після захисту дисертації наукою практично не займаються.

Деструктиви в зв'язку з мотивацією до праці у вузах, науково-дослідних установах призводять до відтоку молодих людей із наукової сфери. Нині абсолютна більшість наукових закладів відчуває проблему з набором до аспірантури, докторантури. В науку, як правило приходять особи із середнім рівнем знань, або такі, що переслідують власні корисливі цілі.

Зменшення кількості майбутніх учених – науковців призвело до погіршення якості дисертаційних робіт, послаблення контролю за процесом захисту. Передусім це стосується периферійних вишів і науково-дослідних установ. Для прикладу в дисертаційних роботах юристів перелік наукової новизни сягає інколи 20 і більше пунктів. Йдеться про недооцінювання науковими керівниками, експертами, офіційними опонентами, членами багатьох вчених ряд цього ключового пункту дисертації. Недопрацьовує в цьому напрямку відповідний департамент Міністерства освіти і науки України.

За останні 10 років у сфері підготовки наукових кадрів високої кваліфікації з'явилась і успішно функціонує купівля-продаж дипломів кандидата і доктора наук. Про це відкрито засвідчують публічні пропозиції в багатьох друкованих засобах. Здавалось би адекватні органи мали би втрутитись у цю «комерцію». Однак ні зі сторони Міністерства освіти, ні силових органів реакції немає. Ці пороки засвідчують про процвітання корумпованості в усіх сферах включаючи підготовку наукових кадрів. Звісно, що якість такого соціального капіталу не є високою й дескредитує не лише інтелектуальний капітал, а й державу в цілому.

Ретроспективні дослідження, зарубіжний досвід засвідчує про потребу запровадження радикальних змін у генезі й збереженні соціального капіталу, перехід на європейські стандарти й критерії підготовки й оцінювання кадрового потенціалу України.

Соціальний капітал, соціальна сфера є не що інше як цілісний організм, який реально існує та потребує організаційної й фінансової підтримки держави, місцевих органів самоврядування, об'єднаних територіальних громад. Означене потребує збільшити витрати з бюджетів рівнів. Це нині є аксіометичною необхідністю. Витрати з бюджету на соціальну сферу, підтримку науки культури, освіти та охорони здоров'я, судячи з усього розглядаються чиновниками як суто добродійні жертви, а не як ефективні інвестиції в цивілізоване майбутнє країни [14, с.408].

Соціальний капітал в країні, як правило генеруються державою залучаючи в цей процес інститути, які: забезпечують збереження та продовження тривалості людського життя (охорони здоров'я); закладів науки, культури, відпочинку; здійснюють соціальний захист малозабезпечених верств населення, інвалідів, сиріт; формують пенсійні фонди тощо. Однак організація виконання ними належних їм функцій далеко від запитів соціального капіталу. Більшість із цих інститутів вважають себе «над суспільством» приймаючи суб'єктивні рішення: «Дати не дати? Будувати не будувати?»; Підняти (збільшити) соціальні виплати або навпаки зменшити. При цьому вони часто посилюються на соціальні витрати життя, що сформувалися у багатьох європейських державах. Йдеться насамперед, про вартість соціальних послуг, цін на продукти першої необхідності, зокрема продовольчу групу життєво необхідних товарів, розмір плати за газ, електроенергію. Однак до уваги не приймають мінімальний і максимальний розмір пенсій, допомогу по догляду за дітьми, немічним особам, інвалідам, сума виплат по безробіттю, розмір заробітної плати в Україні тощо (табл.4, 5).

Таблиця 4

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників, грн. [17, с.102]

	У середньому на одного штатного працівника					
	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	2239	3026	3265	3480	4195	5183
Закарпатська	1846	2351	2553	2744	3381	4298
Івано-Франківська	1927	2539	2679	2875	3402	4202
Львівська	1941	2578	2789	2961	3646	4559
Чернівецька	1772	2329	2484	2578	3050	3828

По діючих нині соціальних стандартах Україна, як правило знаходиться в рейтингу країн світу та Європи на останніх місцях. Наш соціум з кожним роком зневірюється, деградує, впадає у відчай. Сучасне суспільство характеризує глибока ідеологічна та духовна криза, девальвація моральних цінностей, споживацький характер, технократичність мислення та прагматизм.

Таблиця 5

Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами за місяця нижче фактичного прожиткового мінімуму* (відсотків)

	2014	2015	2016
Україна	16,7	51,9	51,1
Закарпатська	15,2	49,0	47,1
Івано-Франківська	13,7	43,9	40,4
Львівська	15,8	60,2	47,3
Чернівецька	14,6	53,6	43,3

(*частка фактичного прожиткового мінімуму визначається Мінсоцполікою)

Такий принципово новий феномен зачепив питання фізичного виживання, продовження людського роду та розвитку всієї цивілізації [15]. За тривалістю життя, Україна займає останні місця в Європі, рівнем смертності – перше.

Мають місце також й інші соціальні деструктиви, що засвідчує про потребу, державою реально створити умови для збереження й генези в країні соціального капіталу.

Передусім це стосується охорони здоров'я, як ключової інституції, що покликана поліпшувати рівень і тривалість життя населення. Однак, з часу проголошення незалежності України медицина не виконує належним чином свою роль у процесах збереження і становлення соціального капіталу. Вже тривалий час в країні триває медична реформа, яка покликана зробити доступним лікування для усіх верств населення. Втім медична сфера залишається в перманентному стані реформ із приходом в країні нового Президента, Кабінету Міністрів України. Соціальні негаразди, практично повна відсутність соціального захисту абсолютної більшості населення, особливо його бідної частини призводять до того, що громадяни нашої країни відмовляються від послуг вітчизняної медицини.

Причинами ідиферентійності населення до лікування є: по-перше, низька якість обслуговування в медичних закладах (поліклініках, лікарнях); по-друге, проблематичність із встановленням діагнозу; по-третє, хабарництво, яке часто прикривається доброчинністю; по-четверте, черги до лікарів і сучасних медичних установах, антисанітарія, грубість і неввічливість медичного персоналу; по-п'яте, що особливо є суттєвим – надмірно висока вартість медикаментів і медичних послуг.

До речі, ціни на ліки у вітчизняних аптеках у рази перевищують їх вартість у Польщі, Румунії, Угорщині, Німеччині, Франції, тощо. Складність полягає також у тому, що більше половини ліків (за офіційними даними контролюючих органів) є підробленими, фальшивими та не відповідають установленим критеріям і вимогам.

Ці та інші пороки організації охорони здоров'я засвідчують, що в Україні немає належного, дієвого контролю за наданням медичних послуг, роботою аптекних закладів, якістю ліків. Про це неодноразово наголошують на різних публічних і наукових зібраннях науковці, державні чиновники, проурядові й пропрезидентські структури. Однак, практичних дій із подолання чинних деструктивів до нині немає. Хоча це зробити досить просто: встановити постачальника ліків (вітчизняного, зарубіжного) та провести відповідні дослідження на предмет вартості й придатності до лікування. За результатами перевірки винести вердикт про притягнення до відповідальності власника, постачальника та інших осіб, що задіяні в цих кримінальних схемах. Рішення, при цьому має бути публічним, справедливим, тобто таким, яке відповідатиме інтересам усього соціуму, а не особам, які переслідують власні меркантильні інтереси. В цивілізованій країні лікування власного народу не може бути злочинним процесом. Чинна влада має також контролювати вартість ліків і придатність їх до лікування. Ця аксіома, котра не підлягає ніякій дискусійності.

Відтворення та збільшення тривалості життя соціуму в Україні потребує також змінити практику підготовки медичного персоналу, лікарів у вузах і коледжах. Нині, на жаль, рівень їхньої підготовки відстає від вимог сучасності. Часто випускники адекватних вишів не володіють елементарними знаннями, оскільки значна частина з них прагне одержати диплом, а не знання. Про це переконливо засвідчує неконвертованість дипломів, які видають вітчизняні медичні виші випускникам. Допуск до медичної практики наші випускники в країнах ЄС одержують лише після повторного навчання в медичних закладах тих країн у яких вони хочуть працювати.

Не сприяє лікуванню громадян нашої країни хабарництво, корупція, що вже тривалий час явно й скрито процвітає в лікарнях, поліклініках, інших лікувальних

установах. Спроба влади найвищого й місцевого рівнів подолати ці кричущі пороки успіху не приносить, оскільки заходи, що приймаються при цьому носять косметичний, неконкретний, половинчастий характер. Ці та інші пороки функціонування вітчизняної медицини засвідчують про потребу проведення в країні радикальних змін.

Нинішні засади діяльності медичної сфери були започатковані ще в колишній командно-адміністративній системі. Вони себе повністю вичерпали й потребують заміни на європейські, більш сучасні й прогресивні.

В складі пропонованих перетворень ключову роль відіграє заробітна плата медичного персоналу, котра нині є однією з найменших за розміром. Крім того вона не завжди вчасно виплачується.

Очевидно цим можна пояснити прояви хабарництва, що мають місце в медичній сфері.

Започаткована медична реформа в країні спрямована на подолання корумпованості, збільшення розміру зарплати лікарів, середнього медичного та обслуговуючого персоналу, наведення елементарного порядку в фінансуванні медицини. Звісно, що такі новації слід оцінити позитивно.

Втім, прив'язувати величину заробітної плати лікаря до

Кількості громадян які він буде лікувати не забезпечить в повній мірі вирішення завдань поліпшення обслуговування й лікування пацієнтів. В складі лікарів, середнього медичного персоналу є особи, які вирізняються високим професіоналізмом, знаннями, талантом, креативністю. Очевидно організація їхньої заробітної плати потребує індивідуального підходу.

Деструктиви в організації матеріальні винагороди особам, у вітчизняній медичній сфері призвели до масового відтоку лікарів, медичних сестер, імміграцію частини з них в країни ЄС. Дослідження засвідчують, що найбільш вагомою причиною відтоку медиків, на підготовку котрих державою затрачені гроші є: мізерна заробітна плата, недооцінка їх професійних знань, побутові негаразди, конфлікти з адміністрацією мед закладу тощо. За межами України, значна частина мігрантів одержують значно вищу заробітну плату, мають достатній пакет соціального захисту. Складність, на наше переконання при цьому полягає в тому, що наша країна втрачає інтелектуальний соціальний капітал, який повинен забезпечувати розвиток життя громадян у власній країні.

Дослідження впливу сфери охорони здоров'я в Україні на процеси збереження та генези соціального капіталу дають можливість стверджувати, що сфера охорони здоров'я нині не в повній мірі забезпечує виконання покладених на неї функцій. В Україні не створено належних, сучасних умов, які би каталізували та направляли вітчизняну медицину в напрямку поліпшення охорони здоров'я, народжуваності. В державі поки що не створено концепту, програми, які би відповідали європейським стандартам організації цієї важливої сфери у процесах збереження соціального капіталу.

Аналіз показує, що недостатньо дієвими в цьому плані залишаються дії держави. Високопоставлені державні чиновники проблеми свого здоров'я часто вирішують не у вітчизняній медичній сфері, а за кордоном.

Значущими чинниками, які забезпечують життєдіяльність, активність соціального капіталу слугує рівень участі у цьому процесі культурно-просвітницьких інститутів. Віросповідання та культура є факторами економічного розвитку та надзвичайно впливовими і такими, що заслуговують більш прискіпливого дослідження та всебічної аналітики. Вони формують поведінкові мотиви як індивіда, так і цілого народу, зумовлюють нашу поведінку, преференції, вибір і зрештою формують економічну складову нашої ментальності [16, с.8]. На жаль, заклади культури, як державні інституції не завжди виконують належним чином покладені на них функції. Передусім це

стосується виховання, привиття патріотизму, національної гордості, просвітництва тощо. Робота абсолютної більшості з них здійснюється, як правило від випадку до випадку. Йдеться про те, що частина з них не забезпечує ціле направлене виховання молоді в дусі відданості батьківщині та часто зводиться до проведення танців, дискотек, різних безідейних заходів, які інколи стають проявом аморальності окремих осіб. Тут часто панує безідейність.

Дослідження засвідчують, що недооцінка ролі просвітницьких і культурних інститутів у процесах, пов'язаних із соціальним капіталом, формуванням у нього відданості батьківщині негативно впливає на відтворення населення, перспективу розвитку держави, інтеграцію до країн ЄС.

Найбільш суттєвим чинником, який унеможливує результативне й ефективне функціонування культурних, просвітницьких інститутів є недостатнє фінансове забезпечення. Воно є мізерне, залишкове. Кошти, як правило, нині виділяють лише на заробітну плату працівників культури. Саме цим пояснюється, що часто тут працюють особи, які далекі від професіоналізму. Частина цих установ не зайняті роками. Означене стосується значною мірою соціального капіталу, котрий живе (працює) на селі. Село нині вимирає, зникає, впадає в депресію через бездіяльність культурно-просвітницьких закладів (табл. 6, 7).

Гене́за та збереження соціального капіталу на селі потребує відновлення кіно. Ретроспективні дослідження засвідчують, що сільські жителі з задоволенням відвідували кінофільми. До речі вартість квитків дозволяла всім пересічним громадянам відвідувати кінофільми. Кіно в радянський період на Україні було потужним ідеологічним засобом, який у той час успішно використовувала компартія.

Таблиця 6

Бібліотечні фонди області Карпатського макрорегіону примірників на 100 жителів) [17, с.241]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	711	696	692	685	600	622	600
Закарпатська	512	501	488	479	467	457	438
Івано-Франківська	655	604	592	638	637	635	634
Львівська	743	748	746	733	727	719	712
Чернівецька	669	660	651	643	637	629	618

Таблиця 7

Кількість місць у клубних закладах (на 100 жителів) [17, с.245]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	10	10	10	10	10	10	10
Івано-Франківська	8	8	8	8	8	8	8
Закарпатська	12	12	12	12	12	12	12
Львівська	10	10	10	10	10	10	10
Чернівецька	11	11	11	11	11	11	11

В роки проголошення незалежності країни, а також в умовах сьогодення кіно, театри, концерти часто стають недоступними для простих пересічних громадян. В абсолютній більшості сіл кінофільми перестали демонструватися вже більше двох десятків років. На зміну кінематографу прийшла телевізія. Однак повноцінної заміни кіно телепередачами не забезпечено, оскільки телеканали закупники олігархи, провладні структури, політики, котрі все роблять для того щоби постійно збагачуватись, перебувати на гребені слави. Особливо інтенсифікується їхня діяльність у передвиборний період Президента України, а також народних депутатів усіх рівнів. Засоби масової інформації, телевізія мистецьки маніпулюючи думками населення обманюють його своїми обіцянками.

Висновки. Успішність соціально-економічного розвитку національної економіки країни практично повністю залежить від участі в цьому процесі соціального капіталу, пересічних громадян України. Саме людина є ключовою продуктивною силою, котра безпосередньо, реально впливає на державотворення. Дослідження засвідчують, що в Україні за роки незалежності соціальний капітал недооцінюється. Утворився своєрідний розрив між абсолютною більшістю народу, який є джерелом формування соціального капіталу і державними інститутами, котрі покликані організувати та забезпечувати розвиток національної економіки. В суспільстві сформувалась недовіра між переважаючою кількістю населення і владою, що часто представлена олігархічними кланами. Означене гальмує процес соціально-економічного розвитку України.

В структурі соціального капіталу найбільш цінним ресурсом є інтелектуальний капітал, як такий, що генерує та забезпечує успішний розвиток країни. Досвід країн ЄС засвідчує, що відтворення інтелектуального капіталу відповідно до сучасних вимог залежить від моделі економіки. На жаль діючі в Україні олігархічні засади функціонування економіки ігноруються залученням в процеси розвитку економіко інноваційних продуктів, які генеруються вітчизняними освітніми і науковими інституціями.

Дослідження засвідчують, що не сприяють та не забезпечують адекватність участі у відтворювальних процесах інститути, котрі покликані генерувати соціальний й інтелектуальний капітал. Йдеться про деструктиви функціонування дошкільних і шкільних закладів, вишів, науково-дослідних установ, медицину, культурно-просвітницькі установи тощо. Абсолютна більшість із них недостатньо фінансується державою, відчуває нестачу кваліфікованих кадрів, організовує свою діяльність на застарілій матеріально-технічній базі. Інакше кажучи їм не створено умови, які би забезпечували належний розвиток і діяльність, пов'язану з участю соціального капіталу в соціально-економічних процесах держави. Ці та інші недоліки діяльності означених інститутів можна подолати розробивши загальнодержавний концепт (програму) залучення їх у процеси, пов'язані з перспективним використанням соціального й інтелектуального капіталу.

Унеможливають збереження та генезу капіталу деструктивні демографічні процеси. Насамперед це стосується зменшенню чисельності населення через негативні міграційні процеси, зменшення народжуваності та збільшення смертності населення України. Подолати ці ключові деструктиви можна завдяки вирішенню державою двох завдань: створити умови для забезпечення розширеного відтворення населення та забезпечити надсучасний рівень охороноздатності України.

Подолати деструктивів генези та збереження соціального (інтелектуального) капіталу в Україні потребує також прийняття нових засад соціального захисту населення, в складі яких чільне місце має бути відведено організації оплати праці осіб, якими генеруються сучасні засади та механізми соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гжегож В. Колодко. Новий прагматизм, або економіка помірності / Г. Колодко // Економіка України. – 2013 – №11 – с.13-28.
2. Поляк Г.Б. Фінанси. Грошовий обіг. Кредит: Підручник для вузів під ред. проф. Г.Б. Поляка. – М. ЮНІТИ-ДАНА. 2006. – 512с.
3. Хвесик М.А. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем. / М. Хвесик, А. Степаненко і ін. // Київ, Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України – 2013. – 486с.
4. Фукуяма Ф. Великий розрив; [пер.с.англ.]. – М.; АСТ Москва, 2008. – 480с.
5. Патнем Р.Д., Леонард Р., Нанетті Р.Й.. Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії. – К.: Основи, 2001.– с.34.
6. Онищенко В.П.. Соціальні передумови економічного розвитку України / В.Онищенко // Економіка України. – 2017. – №9 – С.19-37.
7. Гесць В.М. Суспільний капітал – 25: одержавленість чи державотворчість? // Економіка України. – 2016. – № 8(657). – С. 3-6.

8. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: [пер.с англ.]. М.: АСТ, 2004. – 730с.
9. Гесць В.М. Про єдність і суперечність у розвитку суспільства, держави та економіки / В.Гесць // Економіка України. – 2012. – №11 – С.4-22.
10. Перкинс Дж. Исповедь экономического убийцы. Authrixed Trnslatio into Russian. San Francisco CA, USA: Berreh-Roohlev Publishers Inc., Pretext, 2005, p.83.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Твори, т.8, с.13.
12. Ротар А.В. Статистико-економічна оцінка інноваційної діяльності у промисловості / А.Ротар // Статистика України. – 2010. – №3 – С.52-57.
13. Тарасевич В.М. Четверть століття незалежності України: актуальні контексти та імперативи соціально-економічних реформ / В.М. Тарасевич // Економіка України. – 2017. – №18 – С.14-28.
14. Гринберг Р.С. Свобода и справедливость. Российские соблазны ложного выбора. – М.: Инфра.-М., 2012.
15. Валерій Запорожан Ноосферне мислення Вернадського / Валерій Запорожан // Дзеркало тижня. – 2013. – №10(107). – с.11.
16. Возьний К.З. Конфуціанство і сучасна економіка: зв'язки, паралелі, суперечності / К.Возьний // Економіка та прогнозування. – 2012. – №11. – С.7-19.
17. Статистичний збірник «Регіони України» / Державна служба статистики України. За редакцією У.Є. Вернева. Київ 2017 – 323с.